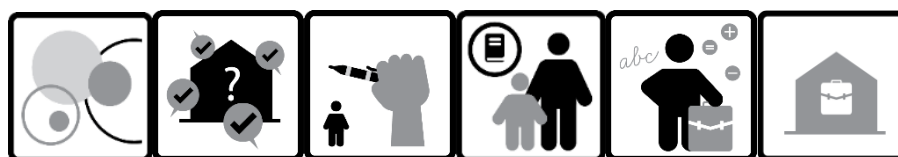

Odborné postupy

v pedagogickej a poradenskej praxi

Žiak so zrakovým postihnutím
v edukačnom procese (z pohľadu
odborného zamestnanca)

Kompetenčný rámec:

ZARIADENIE/A	Zariadenie poradenstva a prevencie, ZŠ
ODBOBNÝ ZAMESTNANEC/CI	Pedagogický zamestnanec, špeciálny pedagóg, pedagogický asistent, školský špeciálny pedagóg
VEKOVÁ KATEGÓRIA	Druhý stupeň ZŠ
FORMA	Individuálna
VYPRACOVAL/A	PaedDr. Jozef Hlubovič
KONZULTANT/KA	Doc. PaedDr. Jana Lopúchová, PhD.
DÁTUM	Marec 2021

Žiak so zrakovým postihnutím v edukačnom procese (z pohľadu odborného zamestnanca)

Úvod do problematiky

Zrak je v procese vzdelávania jednou z najdôležitejších sensorických modalít na získavanie informácií. Významné postavenie v edukácii má z dôvodu prijímania informácií paralelne so sluchovým analyzátorom. Tento sensorický analyzátor je jedným zo zmyslov, ktorý je veľmi dôležitý, a ktorý sprostredkováva vizuálne vnemy. V školách sa vzdelávajú žiaci, ktorí sa ako nevidiaci narodili, alebo zrak stratili počas života, alebo majú vážne oslabené možnosti zrakového vnímania. Títo žiaci sú odkázaní na rôzne kompenzačné pomôcky a rozvoj zachovaných kompenzačných mechanizmov ako hmat, sluch, čuch, chuť, propriocepciu, vestibularitu a i. Lahší zrakový deficit (napr. krátkozrakosť, ďalekozrakosť, astigmatizmus) je možné korigovať korekčnými okuliarmi alebo indikovanými medicínskymi zákrokmi.

Jednotlivcov so zrakovým postihnutím môžeme diferencovať s ohľadom na proces vzdelávania do viacerých skupín. Základným kritériom je druh a stupeň poškodenia zraku a doba vzniku poškodenia/oslabenia alebo úplnej straty zraku.

V súčasnosti je Jesenským (2002), Lopúchovu (2011), Čajkom (2007) v odbornej literatúre zaužívané rozdelenie zrakovo postihnutých do štyroch skupín, a to na jednotlivcov so slabozrakosťou, jednotlivcov so zvyškami zraku, nevidiacich a na jednotlivcov s poruchami binokulárneho videnia. Špecifickou je skupina zrakovo postihnutých s pridruženými postihnutiami, tzv. kombinovane postihnutí – zrakové postihnutie v kombinácii s iným postihnutím alebo poruchou.

Vznik zrakového poškodenia vplýva na viaceré oblasti v rámci rozvoja žiaka, ako napríklad na vytváranie predstáv, na úroveň skúseností s manipuláciou predmetov, významne vplýva na orientáciu v priestore, možnosti sebaobsluhy žiaka a i. Ak žiak stratil priepustnosť vizuálneho analyzátoru v rannom veku, môže byť ochudobnený o predstavy a možnosť vychádzať zo zrakových predstáv pri vzdelávaní.

Základné princípy

Práca so žiakmi so zvyškami zraku (oslabenie zraku pod hranicou slabozrakosti až po úplnú slepotu) vo vzdelávaní na druhom stupni základnej školy (ďalej ZŠ) má výrazné špecifiká. Dôsledky porúch zraku sa v edukačnom procese prejavujú najmä vo výraznom znížení, skreslení alebo obmedzení možností zrakovej práce, vo vytváraní nesprávnych a nekompletných predstáv, vo výraznom znížení schopnosti vizuálne sa orientovať v priestore, v maximálnom znížení

schopnosti čítať bežný tlačенý text. V procese vzdelávania žiakov so zvyškami zraku je podľa Jakubovičovej (2011) nevyhnutné uplatňovanie najmä procesov kompenzácie, špeciálnych organizačných a metodických postupov, ako aj dodržiavania zrakovej hygieny.

U jednotlivcov so zvyškami zraku je vizuálne vnímanie výrazne obmedzené. Zrak tejto skupiny žiakov je vo vzdelávaní len doplnkovým k sluchovému a hmatovému vnímaniu a môže pomôcť pri vytváraní predstáv, avšak nemožno sa naň spoliehať úplne. Je však dôležité vytvárať také edukačné prostredie, ktoré podporí aj zachované zvyšky zraku. V procese vzdelávania je nevyhnutná kontrola vytvárania predstáv na základe vizuálnych vnemov a spätná väzba od žiakov.

V procese edukácie žiakov so zvyškami zraku sú využívané podobné kompenzačné nástroje ako u nevidiacich. Vo vzdelávaní je možné použiť bežne dostupné učebné pomôcky a didaktickú techniku, no dôsledky porúch zraku si vyžadujú aj použitie ďalších špeciálnych pomôcok, najmä reliéfnych alebo dostatočne zväčšených a kontrastných, ďalej kompenzačných pomôcok a asistenčných technológií. Podľa Lopúchovej (2011) uplatnenie zrakovo postihnutých v pracovnej, spoločenskej, ale aj osobnej sfére je možné len vtedy, ak sú technicky gramotní a dokážu využívať moderné pomôcky, prístroje a techniku.

Vzdelávanie slabozrakých žiakov je viazané na stupeň oslabenia zraku a na dôsledky vyplývajúce z vizuálneho obmedzenia. Vo vzdelávacom procese sa uplatňujú najmä metódy korekcie a využívania optických zväčšovacích pomôcok na sprístupnenie printových/obrázkových materiálov. Dôležité je dodržiavanie zrakovej hygieny, v rámci ktorej je odporúčané striedanie časových úsekov vizuálnej práce s inými aktivitami. Vo vzdelávaní je primárnou zmyslovou modalitou zachovaný funkčný zrak doplnený spoluprácou ostatných zmyslov.

Vzdelávanie nevidiacich žiakov je vysoko špecifické. Žiaci vo vzdelávaní využívajú Braillovo písmo (reliéfno-bodové písmo) alebo hlasové výstupy rôznych elektronicky spracovaných dokumentov alebo webstránok. Keďže absentuje vizuálna kontrola, žiaci sa musia spoliehať najmä na svoj sluch a hmat. Tomuto by mali byť prispôsobené aj metódy, formy a prostriedky vzdelávania. V maximálnej možnej miere by mala byť využívaná individualizácia prístupu a personalizácia kurikula (nie jeho redukcia).

Ciele

Cieľom výchovno-vzdelávacieho procesu u žiakov so zrakovým postihnutím je dosiahnuť symbiózu získaných vedomostí s možnosťou ich uplatnenia v spoločenskom živote, resp. pri ďalšej príprave na povolanie a uplatnenie sa v zamestnaní. Pri zohľadnení tohto princípu je potrebné zväziť možnosti vzdelávania týchto žiakov, či už v inkluzívnom prostredí alebo v školách pre žiakov so zrakovým postihnutím. Obe formy majú svoje prednosti aj úskalia.

Pre nastavenie výchovnovzdelávacieho procesu žiakov so zrakovým postihnutím na druhom stupni ZŠ je nevyhnutné stanovenie čiastkových cieľov:

1. Pred nástupom žiaka na druhý stupeň uskutočniť dôkladnú oftalmologickú diagnostiku zrakových schopností, najmä v oblasti vízusu žiaka, jeho priestorového videnia (rozsahu a kvality zorného poľa) a farebného vnímania. Bolo by vhodné, keby na základe stanovenia diagnózy bola v lekárskej správe popísaná aj prognóza stavu vizuálneho vnímania na obdobie 2 až 4 rokov.
2. Na základe medicínskej diagnostiky uskutočniť špeciálnopedagogickú diagnostiku. Jej súčasťou je orientačné vyšetrenie zrakových schopností v školských podmienkach. Ide o orientačné vyšetrenia zraku do blízka a diaľky pri rôznych svetelných podmienkach za použitia rôznych pomôcok a materiálov. Diagnostickými nástrojmi sú najčastejšie pomôcky, s ktorými žiak pracuje a stretáva sa s nimi v domácom aj v školskom prostredí. K špeciálnopedagogickej diagnostike patrí aj orientačné vyšetrenie farebného vnímania a rozsahu zorného poľa žiaka, úroveň vnímania kontrastu, a tiež aj posúdenie úrovne orientácie a mobility žiaka v makroprostredí (v priestore) a v mikroprostredí (na pracovnom stole, školskej lavici a pod.).
3. Diagnostika kompenzačných schopností/spôsobilostí žiaka, jeho schopnosť používať špecializované kompenzačné pomôcky, úroveň znalosti čítať a písať reliéfno-bodové písmo, úroveň sebaobsluhy, priestorovej orientácie a samostatnosti v pohybe.
4. Spracovať odporúčania pre vzdelávacie zariadenie tak, aby boli efektívnou pomôckou pre pedagogických zamestnancov, pedagogických asistentov, ale aj ostatných špeciálnych pedagógov (vrátane školských) pri vytváraní špecifických podmienok vzdelávania a jeho prístupnosti.
5. Zaškoliť pedagogických a odborných zamestnancov, ktorí sú v interakcii so žiakom v škole, v oblasti prístupu k žiakom so zrakovým postihnutím a v oblasti využívania špecifických edukačných stratégií.
6. Oboznámiť intaktných žiakov triedy so špecifikami vzdelávania žiaka so zrakovým postihnutím.
7. Podporovať rozvoj zrakových schopností špecifickými aktivitami, chrániť zrak pred jeho ďalším poškodením, dodržiavať zrakovú hygienu.
8. Zabezpečiť podporu a rozvoj absentujúcich alebo málo rozvinutých špecifických zručností u žiaka, kompenzujúcich dôsledky oslabenia zraku.
9. Zabezpečiť kariérové poradenstvo a výchovu v súčinnosti s kariérovými poradcami bežných škôl.
10. Zapojiť zákonných zástupcov do procesu vzdelávania a podpory vo vzdelávaní ich dieťaťa.
11. Podporovať zapojenie sa žiaka so zrakovým postihnutím do spoločenského života intaktných rovesníkov a zároveň ho zapájať do spoločných aktivít v komunite detí s podobným postihnutím.

Postup riešenia

Žiaci so zrakovým postihnutím sú vzdelávaní v súlade so Štátnym vzdelávacím programom a Vzdelávacím programom pre deti a žiakov so zrakovým postihnutím. Ak je to potrebné, vypracúva sa pre žiaka individuálny vzdelávací program.

Prechodom žiaka z prvého stupňa na druhý sú zvyčajne zmenené podmienky vzdelávania žiakov vo všeobecnosti. Pri prechode žiakov so zdravotným znevýhodnením (vo všeobecnosti) na druhý stupeň ZŠ môžu nastať nasledovné situácie:

- žiak prechádza na druhý stupeň v rámci jednej školy;
- žiak prechádza z bežnej nepľnoorganizovanej ZŠ v mieste bydliska do inej pľnoorganizovanej ZŠ mimo svojho bydliska;
- žiak prechádza z bežnej školy na osemročné gymnázium;
- žiak prechádza do školy určenej pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ďalej ŠVVP).

Podobne môžu byť podmienky žiaka zmenené získaním poškodenia zraku v období prechodu žiaka na druhý stupeň alebo v období edukácie na druhom stupni vzdelávania (po chorobe, úrazom, pôsobením iných faktorov...).

Pri vzdelávaní žiaka so zrakovým postihnutím sú kladené zvýšené požiadavky na vzdelávaciu inštitúciu, predovšetkým na pedagogických zamestnancov, ktorí priamo pracujú s daným žiakom. Pred nástupom na druhý stupeň sa odporúča, aby žiak absolvoval špeciálnopedagogickú diagnostiku, ktorú iniciuje škola alebo zákonný zástupca žiaka.

Dôležitou súčasťou žiadosti o psychologické a špeciálnopedagogické vyšetrenie je nový, aktuálny lekársky nález a školský záznam vypracovaný učiteľom z prvého stupňa. Dôkladná oftalmologická správa by mala obsahovať stanovenie diagnózy alebo súhrnu diagnóz, vízus do diaľky a blízka, rozsah zorného poľa, ak je to potrebné, tak aj úroveň farebného videnia, funkčnosť zraku ako takú a samozrejme závery o prognóze zrakových schopností.

Špeciálnopedagogická diagnostika sa uskutočňuje na základe dôkladnej analýzy zdravotnej a pedagogickej dokumentácie dodanej rodičmi, resp. školským zariadením so súhlasom zákonných zástupcov. Na vyšetrenie je potrebné priniesť si so sebou čo najviac vzdelávacích materiálov - učebnice, zošity, pracovné listy, s ktorými žiak aktuálne pracuje. V prípade, že žiak už aktívne využíva niektorú optickú alebo kompenzačnú pomôcku, prezentuje pred odborníkom jej použitie.

Na úvod vyšetrenia sa uskutočňuje orientačné vyšetrenie zraku prostredníctvom optotypov LEA alebo diagnostických nástrojov Frostig, za simulácie podobných svetelných podmienok ako sú v škole. Od žiaka sa vyžaduje, aby prezentoval svoje zošity, pracovné listy, ďalšie relevantné materiály, ktoré spracovával v rámci vyučovania, písacie potreby, spôsob narábania s nimi a pod.

Na základe analýzy predložených materiálov odborník posúdi efektivitu písomného prejavu a prognózu spôsobu písania a zapisovania si poznámok, písania diktátov, kontrolných písomiek a testov a pod. Žiak je následne požiadany, aby prečítal vlastnoručne napísaný text v zošite. Schopnosť žiaka čítať vlastnoručné písanie môže byť prostriedkom pochopenia, zmyslu a hodnotenia písomného prejavu žiaka. Žiaci s ťažšou slabozrakosťou alebo so zvyškami zraku zvyčajne nie sú schopní efektívne využívať zrak, a preto sa im odporúča čo najskôr osvojiť si prácu s kompenzačnými pomôckami (elektronická čítacia lupa, PC so zväčšeným zobrazením a hlasovou podporou).

Ďalšou súčasťou diagnostiky je preverenie vhodnosti aktuálne používanej vlastnej optickej pomôcky. Často sú žiakovi zadovážené pomôcky rodičmi bez adekvátnej odbornej podpory a odborného záznamu práce s pomôckou. Odborník v prípade, že posúdi danú pomôcku ako nevyhovujúcu, predstaví škálu optických pomôcok uhrádzaných zdravotnými poisťovňami. Na základe výberu novej pomôcky rodičia získajú odporúčanie pre oftalmológa, s cieľom predpísania lekárskeho poukazu na novú pomôcku.

Po výbere optickej pomôcky odborník pristúpi k odskúšaniu zložitejších elektronických čítacích lúp. U žiakov so zvyškami zraku často nedokážu bežné optické pomôcky zabezpečiť dostatočné zväčšenie. Žiak si v prípade záujmu a vhodnosti optickej pomôcky môže vybrať stolovú alebo prenosnú verziu zariadenia. Stolové lupy sú vhodné pre domácu prípravu, nie sú vhodné na prenášanie do školy. Túto statickú verziu môže zaobstarať vzdelávacie zariadenie a umiestniť ju žiakovi na lavicu v triede. Prenosná lupa je svojimi kompaktnými rozmermi vhodná na presúvanie sa medzi učebňami. Optimálne je, ak žiak vlastní obe verzie. Súčasťou oboznámenia sa s pomôckami je aj záznam práce s pomôckou, nastavenie zväčšenia, farebných kontrastov a pod. Aj v tomto prípade môžu rodičia získať odporúčanie na zaobstaranie pomôcky pre príslušný okresný úrad práce sociálnych vecí, kde sa môžu uchádzať o finančný príspevok.

V prípade, že optické pomôcky už nedokážu plniť svoju funkciu, odborník-diagnostik pristúpi k prezentácii rôznych didaktických a kompenzačných pomôcok v taktilnej podobe, prípadne s hlasovým výstupom. Pri prognóze pre ďalšie vzdelávanie žiaka je potrebné určiť, ktorá zmyslová modalita/analyzátor je hlavná/dominantná, a ktoré zmysly sú podporné. V prípade, že vizuálne vnímanie už nie je dostatočné, a nie je možné považovať ho za dominantné pre získavanie potrebných informácií, je potrebné uvažovať o osvojení si reliéfno-bodového písma a jeho využívaní v edukačnom procese. A to aj napriek tomu, že žiaci často preferujú používanie didaktických a kompenzačných pomôcok s hlasovými výstupmi. Žiakovi sú predstavené špeciálne programy, ktoré je možné využívať ako v edukačnom procese, tak aj v domácej príprave na vyučovanie, napr. zväčšovacie programy (Magic, Zoom text), čítače obrazovky s hlasovým výstupom (JAWS) alebo ich vzájomná kombinácia. Žiaci si musia, okrem obsahu učiva jednotlivých predmetov, osvojiť nové zručnosti a prácu s pomôckami, najmä klávesnicové zručnosti, ovládanie špeciálnych programov, prácu s bežnými programami na editáciu textu, prácu s mailom a internetom.

Významnou súčasťou diagnostiky je aj zisťovanie úrovne orientácie v priestore a samostatnosti žiaka v pohybe. Žiaci s ťažkým zrakovým postihnutím sú zvyčajne odkázaní na sprevádzanie inou osobou v neznámom prostredí. Špeciálny pedagóg oboznámi žiaka a rodičov s technikami správneho a bezpečného sprevádzania, s technikami orientácie v priestore a s technikami

samostatného pohybu. Diagnostikované schopnosti v sebaobsluže, spolu so schopnosťou orientácie a samostatnej chôdze, sú predpokladom pre stanovenie výchovno-vzdelávacích cieľov v predmetoch z oblasti špeciálnopedagogickej podpory.

Na základe zistení z diagnostiky spracuje špeciálny pedagóg výslednú správu.

Súčasťou správy by mal byť konkrétny popis a sumarizácia odporúčaní pre vzdelávanie žiaka so zrakovým postihnutím ako pre vzdelávaciu inštitúciu, tak aj pre učiteľa a ideálne aj odporúčania k stratégiám výučby v jednotlivých predmetoch. Správa tiež musí obsahovať konkretizáciu vhodných metód a foriem vzdelávania, a tiež prístupov k žiakovi, či prípadnú personalizáciu kurikula (modifikáciu). V správe by malo byť jasne uvedené, ktorá zmyslová modalita je dominantná a ktoré sú podporné. Správa tiež obsahuje odporúčania pre písomný prejav žiaka, typ zošitov s konkrétnym linajkovaním, typ písadla (u nevidiacich spôsob zápisu informácií), spôsob hodnotenia žiaka, preferenciu formy skúšania (písomná, ústna, kombinovaná), druh a typ využívanej optickej pomôcky, potrebné kompenzačné pomôcky. Súčasťou správy je aj popis špeciálno-pedagogickej podpory a spôsob jej poskytovania, či už formou výučby špecifických predmetov (priestorová orientácia/pohybová výchova, individuálne tyflopédické cvičenia) alebo určenie špecifik predmetu Informatika.

Pri implementácii odporúčaní vyplývajúcich z procesu diagnostiky je potrebná návšteva odborníka v mieste vzdelávania žiaka. Pedagogickí zamestnanci si často vyžadujú (a je to aj dôrazne odporúčané) zaškolenie práce s takýmto žiakom. V prípade záujmu sa môžu uskutočniť prednášky, workshopy, zážitkové aktivity a i. nielen pre pedagogických zamestnancov, ale aj pre spolužiakov, kde si žiaci triedy môžu vyskúšať rolu a bežné životné situácie svojho spolužiaka so zrakovým postihnutím.

V prípade, že žiak prichádza do nového kolektívu spolužiakov (iná škola), je potrebné uskutočniť oboznámenie spolužiakov o možnostiach a potrebách žiaka so zrakovým postihnutím. Na túto aktivitu je vhodné požiadať o spoluprácu odborníka z poradenského zariadenia. Odporúčané sú aj audiovizuálne diela so zameraním na túto problematiku.

V rámci ochrany a hygieny zraku a efektívneho využívania jeho zvyškov je potrebné, aby sa všetci pedagogickí zamestnanci, vrátane vedenia školy, oboznámili so závermi diagnostiky.

Vo vzdelávacom procese je potrebné, aby žiakovi boli primeraným spôsobom pridelované úlohy s ohľadom na veľkosť písma, farebnú škálu písma, kontrast, riadkovanie, odstavce, ale aj s ohľadom na množstvo úloh a manažment ich plnenia. Pri zadávaní úloh je potrebné riadiť sa konkrétnymi odporúčaniami poradenského zariadenia. Je možné striedať formáty textov, tlačenu a digitálnu formu, z dôvodu ochrany zraku a prevencie pred vyčerpaním organizmu pri zvýšenej zrakovej záťaži žiaka.

Výstup činnosti

Výstupom práce multidisciplinárneho tímu spolupracujúceho na procesoch od diagnostikovania, cez vzdelávanie až po overovanie výstupov vzdelávania sú najmä:

- správa z diagnostického vyšetrenia
- odporúčania pre vzdelávanie, stratégie prístupu k žiakovi a stratégie vzdelávania
- zoznam odporúčaných didaktických, optických a kompenzačných pomôcok
- zaobstaranie didaktických, optických, kompenzačných pomôcok pre individuálne potreby žiaka
- zaškolenie rodičov, žiaka a v prípade potreby aj učiteľa (asistenta učiteľa) s pomôckou
- oboznámenie pedagogických zamestnancov so špecifikami vzdelávania žiakov so zrakovým postihnutím
- oboznámenie spolužiakov s individuálnymi potrebami ich spolužiaka so zrakovými problémami
- v prípade potreby vypracovaný Individuálny vzdelávací program
- pracovné listy vo formátoch vhodných pre žiaka so zrakovým postihnutím
- iné materiály podľa potreby žiaka, rodičov, pedagogických zamestnancov, odborníkov v poradenských zariadeniach a pod.

Spolupráca

Spolupráca školy s inštitúciami a odborníkmi pre zabezpečenie čo najvhodnejších vzdelávacích podmienok žiaka:

- oftalmologická ambulancia/klinika – lekár- oftalmológ;
- centrum poradenstva a prevencie/špecializované centrum poradenstva a prevencie - špeciálny pedagóg, psychológ, sociálny pracovník, kariérový poradca, logopéd...;
- občianske združenia ako Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska, Sekcia nevidiacich a slabozrakých športovcov, Centrum podpory študentov so špecifickými potrebami a i. – odborníci aj dobrovoľníci;
- Úrad práce sociálnych vecí a rodiny – sociálni pracovníci (pri zabezpečení finančných príspevkov na kompenzačné pomôcky);
- Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči (zabezpečenie literatúry v reliéfnej, digitálnej aj zvukovej podobe).

Úskalia postupu

Úskalia úspešnej a efektívnej edukácie žiaka na nižšom sekundárnom stupni

vzdelávania môžu nastať, ak:

- rodičom nezáleží na školskej úspešnosti svojho dieťaťa, nevytvárajú podnetné prostredie, nezabezpečia vhodné podmienky pre domácu prípravu a vyučovanie, nezaobstarajú potrebné optické a kompenzačné pomôcky,
- vedenie školy nevytvára vhodné podmienky žiakovi, chýbajú navrhované metodické postupy, chýbajú didaktické a kompenzačné pomôcky, adaptované (upravené pre potreby ZP žiaka) materiály, pracovné listy v prístupnej forme,
- nižšia senzitivita pedagogických zamestnancov na špecifické potreby žiaka,
- žiak nie je prijímaný kolektívom intaktných spolužiakov v integrácii,
- žiakovi sú diagnostikované pridružené poruchy učenia, resp. iné postihnutie/porucha.

Čomu sa vyhnúť

- nedostatočnému oboznámeniu pedagogického kolektívu školy, kde sú žiaci považovaní za rovnocenných,
- používaniu korekčných pomôcok (okuliarov), ktoré evokujú u pedagógov mylnú predstavu, že okuliare riešia všetky zrakové problémy,
- konfrontovaniu žiakov s dvoma extrémnymi prístupmi pedagogických zamestnancov (ochranársky prístup, znižovanie nárokov na žiaka, necitlivosť, nerešpektovanie potrieb žiaka so ŠVVP, považovanie žiaka za bežného žiaka).

Doplňujúce informácie

Zoznam použitých metód

- pozorovanie,
- diagnostická hra,
- analýza prác žiaka,
- portfólio žiaka (analýza žiackych výkonov),
- diagnostika LH optotypmi, formálnymi aj neformálnymi diagnostickými nástrojmi, batériou Frostigovej vývinových testov zrakového vnímania, riadeným rozhovorom a pod.

Zoznam organizácií

- základná škola,
- CPP/ŠCPP,
- Spojená škola internátna pre ZP, Nám. Š. Kluberta, Levoča,
- úrady práce sociálnych vecí a rodiny,
- občianske združenia – Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska, Sekcia nevidiacich a slabozrakých športovcov, Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči.

Zdroje

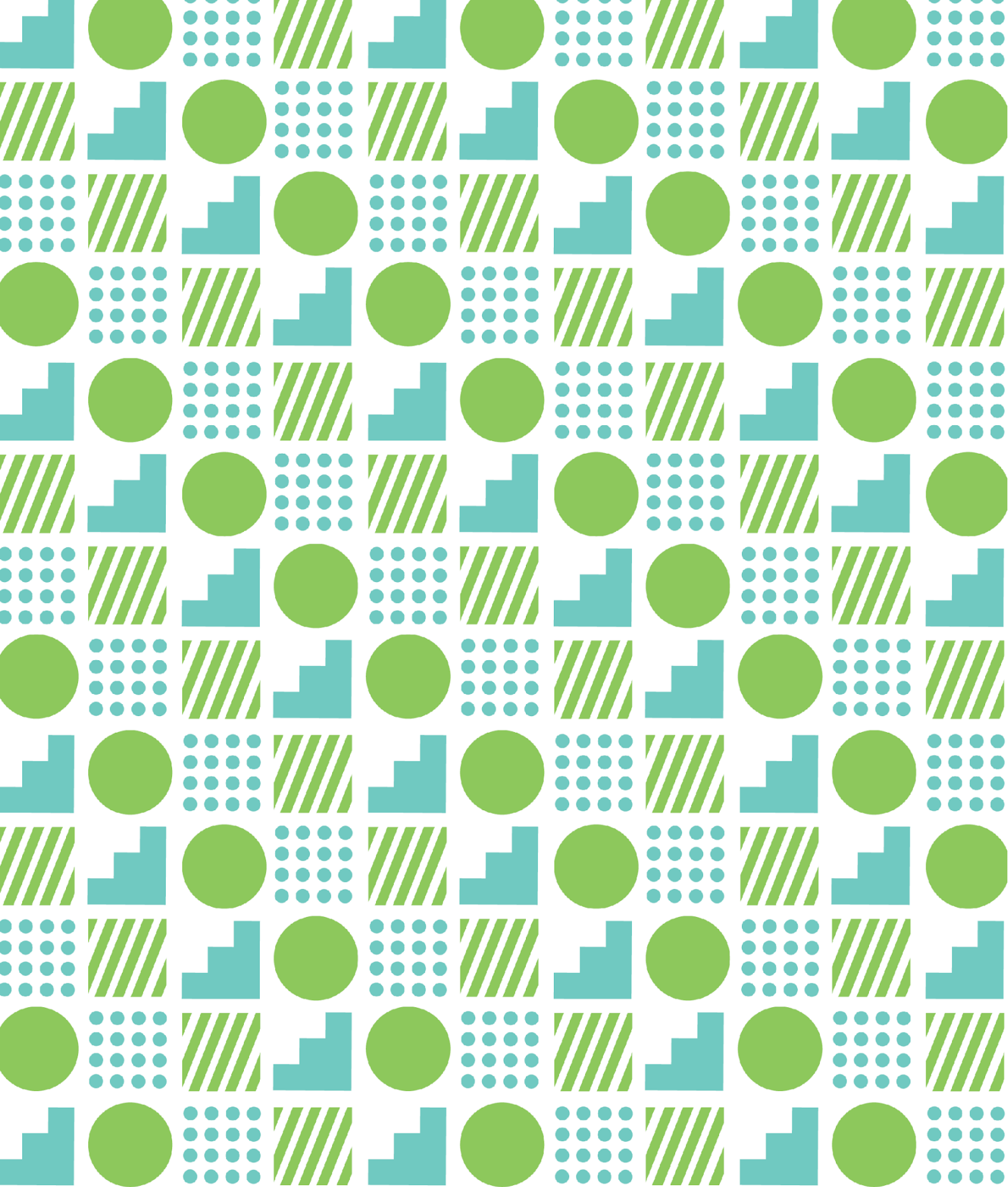
JAKUBOVIČOVÁ, H. 2011. Metodika výcviku čítania a písania bodového písma. Levoča: Polypress, 2011. 43 s. ISBN 978-80-88704-74-4.

JESENSKÝ, J. 2002. *Přehled systému komprehenzivni tyflopédie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002. ISBN 80-7041-329-8.

LOPÚCHOVÁ, J. 2008. *Pedagogika zrakovo postihnutých – vybrané kapitoly*. Bratislava: MABAG, 2008. 80 s. ISBN 978-80-89113-53-8.

LOPÚCHOVÁ, J. 2011. *Základy pedagogiky zrakovo postihnutých*. 1. vydanie. Bratislava: IRIS, 2011. 245 s. ISBN 978-80-89238-61-3.

VÝSKUMNÝ ÚSTAV
DETSKEJ PSYCHOLÓGIE
A PATOPSYCHOLÓGIE

ŠTANDARDY
NÁRODNÝ PROJEKT

Štandardizáciou systému poradenstva a prevencie
k inklúzii a úspešnosti na trhu práce